

ÜHENDVERBIDEST LÄBI PROSOODIA PRISMA

Ann Veismann, Heete Sahkai

Ülevaade. Artiklis on vaatluse all eesti keele ühendverbid ja nende süntaktiline staatus. Esmalt on välja toodud peamised probleemid ühendverbide senisel määratlemisel eesti keeles (ühendverbide eristamine väljendverbidest, afiksaaladverb kui eraldiseisev sõnaliik, ühendverbide klassi sisemine heterogeensus), seejärel keskendume küsimusele, kuidas on käsitletud ühendverbe lausemoodustajatena. Toome välja kaks peamist seisukohta: kõik ühendverbid moodustavad süntaktiliselt lahutamatu terviku (määrates lausemalli) või ühendverbide süntaktiline staatus sõltub sellest, kas tegemist on ainukordsete või korrapäraste ühendverbidega. Põgusalt puudutame sama küsimust ka teiste keelte näitel. Artiklis on esitatud nii teoreetiline kui ka metodoloogiline uurimisküsimus, kuidas ühendverbide süntaktilist staatust määratleda. Metodoloogiliselt on oluline näidata, et prosoodia abil saab selgitada süntaktilise struktuuri küsimusi. Teoreetilisest seisukohast näitame, kuidas prosoodia andmed kinnitavad kontiinumi, mis valitseb selgelt liitsete verbivormide ja fraaside vahel (st leksikoni ja süntaksi vahel).

Võtmesõnad: ühendverbid, väljendverbid, süntaks, prosoodia, eesti keel

1. Sissejuhatus

Ühendverbid on eesti keeles liik sõnu, mis valmistab peavalu nii teoreetilises kui ka rakenduslikus mõttes. Rakenduslikus mõttes tekitab raskusi näiteks nende automaatne tuvastamine, kas korpuste märgendamise eesmärgil või süntaksianalüsaatori poolt, ja nende esitamine sõnaraamatus (nt Kallas 2013: 64–82, Muischnek, Kaalep 2009). Käesoleva artikli eesmärk on anda ülevaade ühendverbidega seotud teoreetilistest probleemidest ja seejärel keskenduda neist ühele, korrapäraste ühendverbide staatusele, võttes uudse metodoloogilise lähenemisena appi prosoodilise analüüsi.

Artikkel on üles ehitatud järgmiselt: esiteks anname ülevaate ühendverbidega seotud teoreetilistest probleemidest. Põhitähelepanu on nende süntaktilisel staatusel; toome sisse ka võrdluse mõne teise keelega. Seejärel tutvustame uurimust, mille eesmärk oli püüda vastata prosoodilise analüüsi abil küsimusele, kas verbi ja (afiksaal)adverbi ühendid on alati leksikaalsed üksused, st mitmesõnalised verbid, või jagunevad nad kahte kategooriasse, leksikaalseteks üksusteks ja fraasideks, st mitmesõnalisteks verbideks ja verbi-laiendi ühenditeks.

2. Probleemide olemus ja taust

Eesti keele liitöeldised on jagatavad järgmiselt: 1) perifrastilised verbivormid (*saab olema*); 2) ahelverbid (*hakkas sööma*); 3) reduplikatiivsed verbitarindid (*ootas ja ootas*); 4) rindverbid (*lähen toon*); 5) väljendverbid (*leidis aset*) ja 6) ühendverbid (*lagunes ära*) (Erelt 2013: 50). Ühendverbide olemuse üle on arutletud Eesti keeleteaduses mitmeti (ülevaadet vt Rätsep 1978: 20–21, 26–27, 1969: 59–60), esimene põhjalikum eritlus pärineb Huno Rätsepalt (1969), kelle pakutud definitsioonid ja näited (Rätsep 1969, 1978) on ühendverbidest rääkides kasutusel siiani. Küsimusi tekitavad eelkõige neli aspekti: 1. ühendverbide eristus väljendverbidest ei ole nii selge, nagu see lihtsatest ja kesketest näidetest paistab, 2. ühendverbe moodustavate afiksaaladverbide kategooria ei ole selgepiiriline, 3. ühendverbide klass ei ole sisult ühtne, 4. ühendverbide süntaktiline staatus ei ole selge. Järgnevalt anname ülevaate neist neljast probleemiringist.

2.1. Ühendverbid versus väljendverbid

Vahe tegemine väljend- ja ühendverbidel põhineb verbi “kõrvalsõna” (vt Rätsep 1969) liigil, väljendverbide puhul on tegemist käändsõnaga, harvem ka käändsõna ja kaassõnafraasi ühendiga, samal ajal on väljendverbi tähendus ühendi komponentidest ennustamatu, idiomatiseerunud. Ühendverbi koosseisu kuulub verbi kõrvaladverb, mida tänapäeva eesti keele käsitlustes nimetatakse abimäärsõnaks ehk afiksaaladverbiks, kuid mida on nimetatud ka prefiksaaladverbiks (Mihkla 1964, Vääri 1972, EKL: 78, vt ka Rätsep 1978), kõrvalsõnaks (kaassõna paralleelina, Kure 1950: 57, vt ka Rätsep 1969) ja (ilmselt inglise ja saksa keele eeskujul) ka partikliks (nt EKG II: 22). Väljendverbide ja ühendverbide eristamise probleem on seotud üldisema probleemiga eesti keeles, milleks on adverbide ja nimisõnade/nimisõnavormide eristamine.

Eesti keele tervikkäsitlus toob välja, et selgete väljend- ja selgete ühendverbide vahele jäävad püsiühendid, mille mitteverbilist komponenti ei saa kindlalt liigitada ei nimisõnaks ega abimäärsõnaks (nt *putket tegema*, *täide minema*, *tuupi andma*) (Viht käsikiri). Selliste ühendite väljendverbiks nimetamist toetab semantika (tegemist on idiomatiseerunud ühenditega) ja see, et verbi juurde kuuluv komponent ei kannu ühendverbidele iseloomulikke tähendusi (orientatsioon, perfektiivsus vms), ühendverbidega seob neid aga see, et verbile liitunud nimisõnavormid on tänapäevaks adverbistunud, neil puudub täisparadigma (Viht käsikiri, vt ka Habicht jt 2011).

Kui väljendverb on tähenduse poolest idiomaatiline ning seega alati n-ö ainukordne (Rätsepa sõnutsi: “noomeni esinemus on maksimaalselt individualiseeritud” (1978: 22)), siis ühendverbide semantika on mitmekesisem. EKLP mainib eraldi fraseoloogilisi ühendverbe, kuid nende all peetakse silmas väljendverbe (EKLP: 80). Rätsepa järgi jagunevad ühendverbid tervikühendi tähenduse alusel ainukordseteks (idiomatiseerunud tähendusega) ja korrapärasteks (kompositsiooniliselt tuletatava tähendusega). Korrapäraste ühendverbide olemasolu eeldamine tähendab seda, et väljendverbide ja ühendverbide defineerimise alus on erinev. Kui väljendverbide definitatsioon on esmajoonel semantiline (nimisõna ja verbi ühend, millel on idiomaatiseerunud tähendus), siis ühendverbid on defineeritud morfosüntaktiliselt: need on mitmesõnalised verbid, mille koosseisu kuulub mitteiseseisev sõna, afiksaaladverb. Afiksaaladverbid omakorda on aga väga raskesti piiritletav sõnaliik.

2.2. Afiksaaladverbide kategooria

Afiksaaladverbi kui sõnaliigi problemaatilisusele osutas juba Rätsep (1978: 27). Nagu möönab ka EKG I (1995: 33), on afiksaaladverbide käsitlemine eraldi sõnaliigina mõneti tinglik, sest peaaegu kõik afiksaaladverbid võivad esineda ka iseseisva adverbina ning afiksaaladverbi ja verbi ühend on “semantiliste ja süntaktiliste joonte poolest täiesti analoogne noomenist ja verbist koosneva ühendiga” (seega väljendverbidega). Põhjustena, miks afiksaaladverbi lugeda omaette sõnaliigiks, tuuakse välja, et mitmete afiksaaladverbide esinemine iseseisvalt on küsitav (nt *ära, läbi, valmis, ilma*) ning kõik afiksaaladverbid esinevad sagedamini pigem ühendverbi koosseisus kui üksikult, adverbina (samas).

See kõik tundub loogiline nii kaua, kuni ei vaatle lähemalt üsna suurt hulka sõnu, mis jäävad adverbi ja afiksaaladverbi vahele (nt *asemele, eest, kallale, kaugele, keskele, kohale, kõrgele, külili, lagedale, lähedale, madalale, mujale, väljast, ülevalt* jpt). Neid kõiki loetakse adverbideks, samuti sobivad nad hästi ühendverbide määratluses sisalduva orientatsiooni-tähendusega, kuid verbiga koosesinemine on nii korrapärane, et afiksaaladverbide loetellu nad enamasti ei mahu (siin loetletud EKSS-i järgi). Seega taandub afiksaaladverbide klassi määratlus siiski semantikale, st sellele, kas adverb esineb (“sagedamini”) ainukordses ühendis verbiga. Näiteks kuna *järele* ja *peale* esinevad sageli ainukordses ühendis verbiga, on nad afiksaaladverbid, seda ka siis, kui nad moodustavad verbiga korrapärase ühendi. Seevastu nt eelnimetatud *asemele* jt ei ole afiksaaladverbid, sest nad ei esine kunagi ainukordses ühendis verbiga, kuigi esinevad (juba definitiooni järgi) alati korrapärasel ühendis mõne verbiga. Teisisõnu, adverbide puhul (eelkõige lokaalsete adverbide puhul) rakendatakse põhimõtet “üks kord (ainukordse) ühendverbi osa, alati ühendverbi osa”, kuid nimisõnade puhul mitte. Sest kui sama praktikat rakendatakse nimisõnade puhul, tuleks öelda, et nt sõnad *aru* või *jalg* kuuluvad erilisse afiksaalnimisõnade klassi, sest nad esinevad ainukordsetes ühendites nagu *aru saama* ja *jalga laskma*, ning sellest tulenevalt on kõik verbiühendid, kus nad esinevad, automaatselt väljendverbid (nt (*sokke*) *jalga tõmbama*) (vt ka EKG I: 33).

Kaalep ja Muischnek on eesti verbikeskseid püsiühendeid vaagides välja toonud, et ka idiomaatilised ühendid jagunevad läbipaistmatuteks (*peab lugu, saab vatti, tuleb toime*) ja läbipaistvateks (*laseb põhja, võtab sõna*), viimased on küll

idiomaatilised, kuid keelekasutaja on võimeline neid mõistma, kui ta teab ühendi komponentide tähendusi (Kaalep, Muischnek 2009: 159). See tähendab, et nii semantiline ainukordsus kui ka sõnaliigiline kuuluvus on skalaarsed tunnused ning praeguses väljendverbide määratluses on fraaside ja püsiühendite vahele tõmmatud piir tähenduse ainukordsuse järgi tugevam kui ühendverbide määratluses, mis lubab ka teatud vähem ainukordsed ja korrapärased ühendid arvata ühendverbide hulka, kuid mitte kõiki. Siiski peab ütlema, et probleem ei kaoks ka siis täielikult, kui püüaksime ka ühendverbide määratluses järgida ainukordsuse piiri, sest kust algab idiomatiline tähendus? Kas ühendist ühendisse korduv ülekantud tähendus (nt aspektuaalne tähendus) on idiomatiline või korrapärane? Kokkuvõtvalt iseloomustab väljend- ja ühendverbide jaotumist püsiühenditeks ja fraasideks tähenduse ainukordsuse ja korrapärasuse järgi tabel 1.

Tabel 1. Väljend- ja ühendverbide jaotus. Kursiiviga on märgitud püsiühendid, allajoonimisega fraasid, püstkirjaga püsiühendi ja fraasi vahele jääv näide. Kahe lahtri vahele eraldi kasti on paigutatud näited, mis illustreerivad vahepealseid juhtumeid

	1 nimisõna + verb	2 adverb + verb
A ainukordne tähendus (alati püsiühend)	<i>jalga laskma,</i> <i>lugu pidama</i>	<i>peale hakkama,</i> <i>välja tegema</i>
	tuupi tegema	ära lõppema
B korrapärane tähendus (fraas; püsiühend)	<i>jalga tõmbama,</i> <i>aasale jooksmata</i>	<i>üle hüppama,</i> <i>välja jooksmata</i>
	mujale kõndima, kõrgele hüppama	

2.3. Ühendverbide kategooria piirid ja sisemine struktuur

Ühendverbide koosseisus esinevad afiksaaladverbid saab jagada tähenduse alusel lokaalseteks, perfektivseteks, seisundit väljendavateks ja modaalsust väljendavateks (EKG II: 20–22, Erelt 2013: 62–65). Jagunemine korrapärasteks ja ainukordseteks on kõige selgemini tuvastatav lokaalsete afiksaaladverbidega moodustunud ühendverbide korral (Erelt 2013: 62). Seisundit väljendava afiksaaladverbiga ühendid saavadki olla ainult ainukordsed, muul juhul loetakse adverb iseseisvaks, lauses seisundimääruseks (EKG II: 22; Erelt 2013: 64). See tähendab, et seisundit väljendavate adverbidega verbiühendite määratlus on lähedasem väljendverbide määratlusele. Modaalsust väljendavaid partikleid on enamasti nimetatud vaid üksikuid (*tarvis minema, vaja minema, tarvis/vaja olema*) (EKG II: 22, Erelt 2013: 64).

Perfektivsusust väljendavate afiksaaladverbidega ühendverbide puhul on kõige keerulisem otsustada, kas need kuuluvad korrapäraste või ainukordsete hulka. Rätsep ütleb: “Perfektivsete adverbidega ühendverbid jätame koos ainukordsete ühendverbidega käesolevas töös analüüsimata” (Rätsep 1978: 32), pidades neid niisiis pigem ainukordseteks ühendverbideks. Samal ajal iseloomustab perfektivseid ühendverbe üldiselt see, et verb on ühendis oma põhitähenduse säilitanud ja afiksaaladverb ainult kas lisab sellele lõpetamise tähenduse või rõhutab seda, tegemist ei ole idiomatiseerunud ühenditega selles mõttes, et verb ja adverb moodustaksid koos täiesti uue tähenduse. Siiski leidub ka ühendeid, kus selgelt perfektivsusust väljendava adverbiga ühendi tähendus tervikuna ei ole päris läbipaistev (nt *ära keelama, üles kirjutama*). Samuti võib öelda, et adverbi aspektuaalne tähendus on

algse lokaalse tähenduse suhtes ülekandeline ning seega siiski igal juhul konstruktioonispetsiifiline. Aspektuaalse adverbi lisamine võib muuta ka verbi valentsi, nt *Käisin pargis/*pargi/*parki* vs. *Käisin kogu pargi/*pargis läbi*.

Eesti keele ühendverbide jaotuse kõrvale võib vaadelda ka teistes keeltes sama-laadsete ühendite jaotamist. Näiteks inglise keeles jaotatakse verbi ja partikli ühendid sageli kolmeks: 1) kompositsioonilised, 2) idiomatilised ja 3) aspektuaalsed (Dehe 2002; vt ka Muischnek jt 2013). Soome keele akadeemiline grammatika (ISK) käsitleb kaht tüüpi verbiühendeid: *verbi-idiomit* ja *partikkeliverbit* (ISK § 454–455). Verbipartiklid, mis võivad toimida ka kaassõna või adverbina, moodustavad koos verbiga idiomatilise predikaadi (§ 455). Teiste sõnadega, partikkelverbideks loetakse ainult ainukordseid, mitte korrapäraseid ühendeid. Samas võivad ühe ja sama verbiga liituda erinevad partiklid ning sama partikkel esineb üldiselt koos rohkem kui ühe verbiga (samas).

Mitmed ühendverbid on eesti keelde tulnud saksa keele eeskujul, Cornelius Hasselblatti väitel on neid ühendverbidest 60% (uuritud 2794 eesti keele ühendverbi; Hasselblatt 1990: 205). Siiski ei saa pidada eesti keele ühendverbe puhtal kujul tõlkelaenuliseks nähtuseks, on need ju väga hästi kohanenud eesti keele struktuuriga ja vabalt juurde moodustatavad (vt ka Erelt 2013: 65).

2.4. Ühendverbide süntaktiline staatus

Ühend- ja väljendverbide süntaktilise staatuse kohta pole kuigi palju kirjutatud, kuid üht-teist võib siiski leida. Üldiselt ollakse ühel meelel, et väljendverbid moodustavad süntaktiliselt ühe terviku. EKLP järgi fraseoloogilised ühendverbid [= väljendverbid] “märgivad ühtekuuluva mõttelise tervikuna omaette tähendust. Sellest tingituna peame neid üheks lauseliikmeks – öeldiseks, mida pole vaja edasi analüüsida. [---] Fraseoloogilisi kombinatsioone, nagu *habet ajama, juttu puhuma, kõrvu lukku lööma, mõistust pähe võtma* jne, kus sõnad on säilitanud osaliselt põhitähenduse või kus ühendi üksikkomponentide juurde kuulub laiendeid, võib edasi analüüsida.” (EKLP: 80)

Ka Rätsepa järgi moodustavad ainukordsed ühendverbid süntaktilise terviku, millest sõltuvad seotud laiendid. “Niisiis erinevad ainukordsed ühendverbid väljendverbidest ainult selle poolest, et nende püsisõna on adverb, mitte aga noomen” (Rätsep 1978: 28). “Elementide kombineeritavuse vabadust silmas pidades” moodustub Rätsepa (1978: 28) järgi rida (vt tähistused 1. tabelis): vaba sõnaühend (B1), korrapärane ühendverb (B2); ainukordne ühendverb (A2), väljendverb (A1). Rätsep lisab veel, et ainukordsetel ühendverbidel kuulub adverb verbaalsesse tsentrumisse, st see pole verbi seotud laiend, selle kohta ei saa esitada eriküsimust. See on verbi finiiitosa nii nagu väljendverbi nominaalkomponent (Rätsep 1978: 28–29). Korrapärase ühendverbide adverbid ei kuulu lihtlause verbaalsesse tsentrumisse, vaid on verbi seotud laiendid, mille kohta on võimalik esitada ka eriküsimus. Näiteks: *Õun kukkus puu otsast alla – Kuhu kukkus õun puu otsast? Tagaaetav sööstis kõrvale. – Kuhu sööstis tagaaetav?* (Rätsep 1978: 29). Ehk õigupoolest ütleb Rätsep seda, et korrapärase ühendverbid ei ole verbid (püsiühendid) (vt ka tabel 1, vrd ISK). Samas juhib Rätsep tähelepanu, et “verbi juurde kuuluvad adverbid ei ole oma olemuselt sugugi homogeensed, vaid on oma semantikalt ja ka süntaktilistelt tunnustelt mitmesugused” (Rätsep 1978: 29).

Nii jagab Rätsep ühendverbide osistena kasutatud adverbid semantika alusel järgmisteks rühmadeks (Rätsep 1978: 31): I orientatsiooniadverbid (mis jagunevad nelja alarühma); II perfektivsusadverbid, mille kohta “[t]uleb siiski rõhutada, et tegevuse lõpetatus on orientatsiooniadverbide tähenduse üks lisavarjundeid, kuigi neis prevaleerivad mitmesugused lokaalsed tunnused.”; III seisundiadverbid, mille juurde Rätsep lisab: “Mainigem siinkohal tõsiasi, et kõik seisundiadverbid on iseseisvad seotud laiendid ega kuulu lause verbaalsesse keskusse, välja arvatud muidugi juhtumid, kus nad on fraseologismi osaks.” Ehk siis ka siit tuleb välja, et seisundiadverbiga verbiühendid on pigem nagu väljendverbid ja orientatsiooniadverbiga ühendeid on mitmesuguseid (Rätsep 1978: 31).

Erelt soovustab leida, et vaatamata sellele, et mõlemad korrapärase ühendverbi osised säilitavad tähendusliku iseseisvuse, “moodustavad ka korrapärase ühendverbid süntaktiliselt lahutamatu terviku. Lausemalli ei määra siin mitte finitverb üksi, vaid koos afiksaaladverbiga. Just viimase tähendus tingib näiteks laiendi *sillast* elatiivivormi järgmises lauses: Poiss jooksis *sillast* üle. – *Poiss jooksis *sillast*.” (Erelt 2013: 63) See tähendab, et meil on kaks selgesti eristuvat lausemalli: *jooksma üle* (millest?) ja *jooksma*, viimase vaba laiend võib olla kaassõna *üle* + NP_{gen}. Esimene võib esineda ka ilma komplemendita (*jooksma üle*), teise puhul kaassõna tingib nimisõna esinemine. Seejuures ühendverbi koosseisus olev määrsõna nõuab verbi nimisõnaliselt laiendilt eelkõige kohakäändelist vormi, *sillast üle*, *vankrile peale*, erinevalt kaassõnast, mis nõuab enamasti genitiivi vm grammatilist käänet (Erelt 2013: 63).

See tähendab, et Erelti järgi on läbipaistvad ühendverbid nagu produktiivselt moodustatud tuletised või liitsõnad, mis on samuti semantiliselt liigendatavad, kuid moodustavad siiski leksikaalse üksuse; afiksaaladverb on alati predikaadi osa ja tingib koos verbiga muud lauseliikmed. Teisiti öeldes on Erelti järgi ühendverbid alati leksikaalsed üksused, mis võivad olla kas valmis sõnastikuüksused (ainukordsed) või produktiivselt moodustatud leksikaalsed üksused (korrapärase). Erelti argumentiks ei ole aga mitte see, et ühendi koosseisu kuulub mitteiseseisev sõna (vt eespool alajaotus 1.2), vaid see, et adverb osaleb koos verbiga lausemalli määramises.

Sellele käsitlusele võib esitada vastuargumente: 1) adverbidel saavad olla elatiivsed laiendid, nt *Ta jooksis sillast paremale/sinnapoole/kaugemale*, *Ta jooksis minust kiiremini*; 2) elatiivse laiendiga “afiksaaladverb” saab toimida predikaadina ilma verbita, nt *Lapsed kohe kõrgist välja!* 3) korrapärase adverb-verbi ühendi puhul on adverbilaiendi ühend kergemini topikaliseeritav kui ainukordse ühendi puhul, vrd *Sillast üle ta küll ei jooksnud* versus *?Vigu üle ta küll ei kontrollinud*, *?Seda haigust üle ta küll ei ela*. Seda võiks tõlgendada nii, et korrapärase ühendi puhul toimib adverb iseseisva predikaadina, ainukordse puhul mitte. Kokkuvõttes ei tundu olevat selgeid argumente, mis näitavad üheselt, et *üle* üksinda ei saa tingida laiendit *sillast*, vaid ainult koos verbiga *jooksma*.

Ühendverbide mitmeti tõlgendatava süntaktilise staatuse üle eesti keeles on arutlenud ka Muischnek jt 2010, kes juhivad tähelepanu, et kui EKG-s on saanud ühendverbiks ka *olema* verbi ja *tarvis/vaja* ühendid, siis peaks ühendverbideks lugema ka *olema* pluss *kinni*, *alles*, *üle* jt. Samas on üsna kahtlane nende puhul väita nagu teiste korrapärase ühendverbide puhul, et ühendverbi keskmeks on verb, kuna tegemist on pigem sisutühja verbi ja sisu näitava adverbilaiendiga (Muischnek jt 2010: 229). Teiseks toovad nad välja, et ka korrapärase ühendverbide

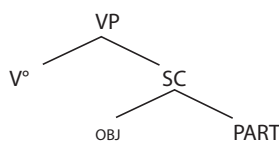
kombineerumine pole täiesti vaba, vaid seotud semantiliste piirangutega (samas). Kuid sama asjaolu võib välja tuua ka verbi vabade laiendite juures, mis süntaktiliselt on vabad, kuid semantiliselt siiski sõltuvad verbi tähendusest (vt ka Erelt 2004: 14).

2.4.1. Ühendverbide süntaktiline staatus teiste keelte uurimustes

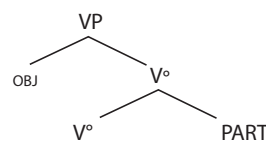
Verbiühendite süntaktilise staatuse üle on vaieldud ka teiste keelte näitel. Näiteks Stefan Müller märgib oma uurimuses, et vaidlus selle üle, kas verbi ja partikli ühendid kuuluvad leksikoni (st on süntaktilised terviküksused nagu sõnad) või on süntaktilise protsessi tulemused, on aegajalt võtnud lausa religioosseid mõõtmeid. Ta ise esitab argumente süntaktilise protsessina käsitlemise kasuks.

Susi Wurmbrand (2000) eristab (inglise ja saksa keele uurimuste alusel) diskussiooni kokku võttes kaht tüüpi käsitlusi, mida võib nimetada *complex head* ja *small clause*. Esimese pooldajad peavad verbi ja partikli kombinatsioone mitmesõnaliseks põhjaks, mis on formeerunud kas leksikonis või mingil moel süntaksis kas nähtavalt või varjatult partiklit verbiga sidudes. Teise seisukoha järgi saab verbi ja partikli ühendeid pidada jaotatavateks, osalausealisteks struktuurideks. Wurmbrand (2000) toob kahe käsitluse näiteks järgnevad joonised:

Small clause structure

Complex head structure

Joonis 1. Verbi ja partikli ühendite kahesugune süntaktiline struktuur (Wurmbrand 2000 järgi)

Wurmbrand seob oma käsitluses süntaktilise erinevuse semantilisega, näidates, et läbipaistvad verbi ja partikli ühendid (nt ingl *throw out*, sks *hinaus werfen* 'välja viskama') sobivad *small clause* struktuuriga, samas kui idiomaatilised ühendid (nt *hinaus werfen* 'põlema panema') on käsitletavad mitmesõnalise põhjana (*complex head*). See käsitlus vastab niisiis Rätsepa lähenemisele, mille järgi ainukordsed ühendverbid on leksikaalsed üksused, korrapäraseid aga fraasid. Seevastu Erelti lähenemise kohaselt on nii ainukordsed kui ka korrapäraseid ühendid alati mitmesõnalised põhjad.

Ühendverbide (*phrasal verbs*) kategooriat laiemalt on mõistnud ja vaadelnud René Dirven, kes koondab selle nimetuse alla verbi rektsioonilised laiendid kaassõnaühendite näol (*cry over something*), verbi ja eraldatava partikli (*run up the flag*, *run the flag up*), verbi ja lahutamatu partikli (*run up a debt*) ning verbi kaksikseose partikli ja prepositsiooniga (*face up to problems*) (Dirven 2002: 483). Toetudes Stefan Gries'ile (1997, 1999), kes on uurinud just verbi ja partikli ühendite süntaksit, täpsemalt partikli asetust, toob ta välja, et lausetes:

- a. *He ran up the hill* / **He ran the hill up*.
 3SG jooksmas.pst üles DET mägi
 'Ta jooksis mäest üles.'

- b. *He ran up the flag / He ran the flag up.*
 3SG jooksmata.PST üles DET lipp
 'Ta tõmbas lipu üles'
- c. *He ran up a huge bill / *He ran a huge bill up.*
 3SG jooksmata.PST üles DET hiiglaslik arve
 'Ta tekitas hiiglasliku arve.'

on tegemist kolme tüüpi "partiklitega", lauses a esineb prepositsioon, lauses b adverbiline partikkel ja lauses c puhas partikkel (Dirven 2002).

Selline lähenemine aitab meil küll mõista kontiinumi, mis valitseb ka teistes keeltes kaassõnafraasidest liitverbideni ja millest osa on eesti keeles välja toonud ka Rätsep (vabast ühendist väljendverbini), kuid ei selgita üheselt adverbilise partikliga ühendi süntaktilist staatust.

3. Analüüs

3.1. Eesmärk

Eelnevast nähtub, et üks lahtine küsimus seoses ühendverbidega on nn korrapäraste ühendverbide olemasolu eeldamine. Viimased on kompositsioonilised verbi-adverbi ühendid, mis on defineeritud ühendverbideni seetõttu, et nende koosseisus esineb adverb esineb sageli mittekomponeerilises ühendis verbiga. Selle käsitluse kohaselt oleks nt *üles jooksmata* ühendverb, sest *üles* esineb sageli ainukordsetes ühendites, aga nt *mujale jooksmata* ei oleks, sest *mujale* ei esine kunagi ainukordsetes ühendites (ei ole EKSS-is ühegi ühendmärksõna osa); *eemale jooksmata* staatus omakorda oleks ebaselge, sest *eemale* esineb EKSS-is küll ühendmärksõna osana, kuid ainult kahel korral (*eemale jääma*, *eemale tõukama*) ega tundu seega vastavat sageduse kriteeriumile.

Käesoleva uurimuse eesmärk on otsida meetodit testimaks, kas korrapärased ühendverbid moodustavad ainukordsetega ühtse kategooria või erinevad neist. Me ei võta seisukohta, milline on (ainukordsete) ühendverbide morfosüntaktiline staatus, st kas nad on puhtleksikaalsed üksused või mingil moel süntaktiliselt moodustatud, vt eespool ptk 2.4.1. Eeldame siiski, et nad on mingit laadi leksikaalsed üksused ja erinevad oma grammatiliselt staatusest puhtsüntaktilistest verbi ja laiendi kombinatsioonidest. Seega võib meie uurimisküsimuse sõnastada ka nii: kas korrapärased ühendverbid on leksikaalsed üksused nagu ainukordsed ühendverbid, või on nad süntaktilised fraasid nagu verbi ja laiendi ühendid.

Ainukordseid ja korrapäraseid ühendverbe eristavaid teste on palju, kuid ühegi kohta ei saa päris kindlalt väita, et need kajastavad just morfosüntaktilist ja mitte lihtsalt semantilist erinevust, kuna kindlalt ühendverbi osaks olevad adverbid ei erine verbi laienditest selgete süntaktiliste tunnuste poolest (nagu näiteks sõnajärg, lahutatavus-mittelahutatavus vm selge vormiline omadus). Sellised testid on näiteks afiksaaladverbi asendatavus määrusega (*naabrid kandsid mööbli välja* → *naabrid kandsid mööbli aeda vrd naabrid vahetasid mööbli välja* *→ *naabrid vahetasid mööbli ?tuppa*), küsimusega asendatavus (*kuhu naabrid mööbli kandsid?*), implikatsioon (*naabrid kandsid mööbli välja* > *mööbel on väljas*;

naabrid vahetasid mööbli välja > **mööbel on väljas*), tõlge teistesse keeltesse (nt korrapäraste partiklite vasted inglise keeles oleksid täistähenduslikud sõnad või fraasid, nagu *outside, upstairs, on the ground* jne), adverbi topikaliseeritavus koos laiendiga (vt eespool), adverbide kontrasteeritavus (*naabrid kandsid mööbli välja/sisse, naabrid vahetasid mööbli välja/*sisse*). Need testid enamasti näitavad vahet ainukordsete ja korrapäraste ühendverbide käitumises. Samuti ilmneb erinevus komplemendi lisamisel, vrd

a) *Naabrid kandsid mööbli majast välja.*

b) *Naabrid vahetasid mööbli *?köögist/köögis välja.*

Ainukordseid ja korrapäraseid ühendverbe süntaktiliselt eristavaks testiks saaks sellist komplemendi lisamist pidada juhul, kui me oleme veendunud, et esimeses lauses tingib elatiivi käände adverb *välja*, teises lauses aga nõuab vabalt laiendilt sisekohakäänet ühendverb *tervikuna*. Kuid just a-tüüpi juhtumi kohta on väidetud, et laiendi tingib verb koos adverbiga (Erelt 2013: 63). Niisiis võib öelda, et kuigi ühendverbide jagunemist ainukordseteks ja korrapärasteks toetavad mitmed näitajad, ei tõesta ükski lõpuni nende süntaktilist erinevust ning ka praktikas on valdav siiski lähenemine, et ka korrapärased ühendid on leksikaalsed üksused. Leksikaalse lähenemise eelistamine võib lähtuda praktilisest kaalutlusest – kui kõiki verbi ja afiksaaladverbi ühendeid on veel kuidagi võimalik korpuses ühendverbidena märgendada (kuigi ka sellega on probleeme, kuna see eeldab afiksaaladverbide loetelu), siis neid kahte lehte lüüa paistab võimatu.

Meie lähtusime teoreetilisest küsimusest, kas lisaks sellistele testidele on veel mingi võimalus kontrollida korrapäraste ühendverbide süntaktilist staatust, ehk täpsemalt, kas on võimalik leida tõendeid, mis toetaksid korrapäraste ühendverbide leksikaalset käsitlust või selle ümber lükkaksid. Lähtusime oletusest, et mitmesõnalise verbi ja süntaktilise fraasi vahel võiksid olla prosoodilised erinevused. Täpsemalt võiks teatud tingimustel olla prosoodiline erinevus mitmesõnalise verbi osaks oleva partikli ja verbi laiendi vahel.

Nimelt on predikaatide ja laiendite prosoodia kohta üldiselt teada, et nende võime lauserõhku kanda on erinev. Täpsemalt on maailma keeltes levinud seaduspära, mille kohaselt teatud kontekstis on predikaat lauserõhutu ja laiend lauserõhuline. Näiteks Gussenhoven (1983, 1992) on selle seaduspära sõnastanud nii: predikaat ei ole rõhuline, kui ta on fookuses kõrvuti rõhulise argumendiga. Autorite varasem uurimus (Sahkai, Veismann 2015) näitas, et see seaduspära kehtib ka eesti keeles, st koos argumendiga fookuses olev predikaat on lauserõhutu, seda ka juhul, kui predikaadi ja argumendi vahel on vaba laiend (mis on lauserõhuline), nt *TRIINU sööb KOMMI, TRIINU sööb AIAS KOMMI* (suurtähed markeerivad lauserõhulist sõna). Seega võiks oletada, et liitpredikaadi osa on sellises kontekstis lauserõhutu, vaba laiend aga lauserõhuline. Mõõnda tuleb siiski, et liitpredikaatide prosoodiat pole uuritud ning pole teada, kas nad käituvad sellises kontekstis samamoodi nagu lihtverbid.

Otsustasime neist oletustest lähtudes testida järgmist:

- 1) Kas ainukordsete ühendverbide (ja muud tüüpi liitpredikaatide) mittefiniitsed komponendid erinevad sellises kontekstis prosoodiliselt verbilaienditest?
- 2) Kui jah, siis kas korrapäraste ühendverbide osaks olevad adverbid käituvad prosoodiliselt nagu liitpredikaadi komponendid või nagu verbilaiendid?

3.2. Materjal ja meetod

Uurimisküsimustele vastamiseks konstrueerisime testlaused, mis koosnesid alusest, ainukordsest või korrapärasest ühendverbist ja sihitisest. Korrapäraseid ühendverbe oli kolme tüüpi: 1) püsiühend, st ühend, mis on esitatud EKSS-is ühendmärksõnana, 2) vaba ühend, mis ei ole esitatud EKSS-is ühendmärksõnana ega esine korpuses sageli koos, 3) aspektuaalset partiklit (*ära*) sisaldav ühend. Erinevat tüüpi korrapärase ühendverbide kaasamine võimaldab lisaks kahele põhiküsimusele 1) kontrollida hüpoteesi, et korrapärane ühendverb on leksikaalne üksus ainult siis, kui ta on püsiühend, ja 2) saada aimu sellest, kas aspektuaalsed ühendverbid käituvad sarnaselt ainukordsetele või korrapärasele ühenditele.

Võrdlustingimusteks olid laused, mis sisaldasid ühendverbi asemel 1) selget liitpredikaati, täpsemalt verbi ennemineviku vormi, ja 2) verbist ja leksikaalsest suunamäärusest koosnevat fraasi. Need võimaldavad vastata küsimustele, 1) kas liitpredikaadi osaks olevad verbivormid erinevad verbilaienditest, 2) kas ainukordsed ühendverbid käituvad nagu "prototüüpsed" liitpredikaadid ja 3) kas korrapärase ühendverbid käituvad nagu liitpredikaadid või nagu fraasid, juhul kui need osutuvad erinevaks.

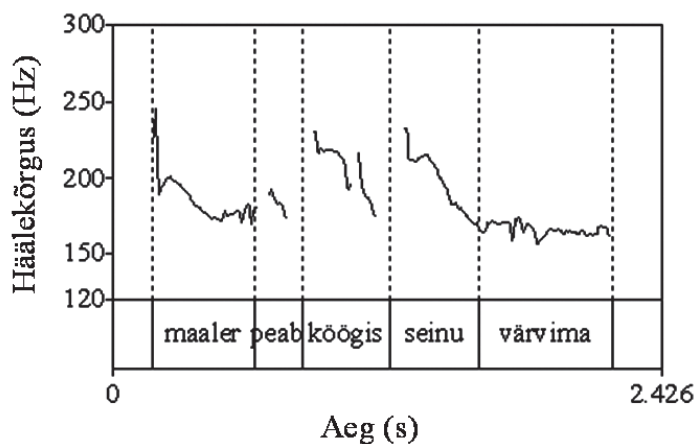
Kokkuvõttes olid tingimusteks seega laused, kus testsõna oli:

1. ainukordse ühendverbi osa: *leidis üles, tegi välja* (8 lauset);
2. sellise korrapärase ühendverbi osa, mida võib pidada püsiühendiks: *riputas üles, viskas välja* (4 lauset);
3. sellise korrapärase ühendi osa, mida ei saa pidada püsiühendiks: *unustas üles, tassis välja* (4 lauset);
4. grammatiline partikkel: *vastas ära* (2 lauset);
5. ennemineviku vormi osaks olev partitsiip: *oli leidnud, oli teinud* (4 lauset);
6. verbilaiend: *kandsid hoovi, unustas jaama* (4 lauset).

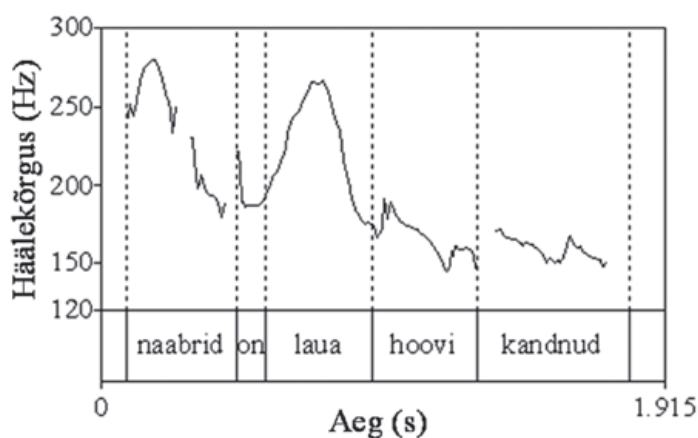
Tingimustes 1–3 kasutasime nelja tüüpilist orientatsioonitähendusega afiksaaladverbi, mis on tavalised nii ainukordsetes kui ka korrapärastes ühendites: *alla, maha, välja, üles*.

Afiksaaladverbi neutraalne asukoht sellistes lausetes, kus on ka objekt, on laia fookuse korral objekti järel (nagu ka suunamääruste, muude liitpredikaatide osiste ja veel mõningate elementide asukoht), nt *Malle vahetab mööbli välja*. Samas on eesti keeles tavapärasem sõnajärg, kus muud laiendid eelnevad objektile ja objekt on lauses viimasel kohal, nt *Malle vahetab köögis mööblit*. Seega asuvad afiksaaladverbid süntaktiliselt markeeritud positsioonis ning tekib küsimus, kas see positsioon võib olla ka prosoodiliselt markeeritud. Nagu joonistelt 2 ja 3 näha (Sahkai, Veismann 2015), on objektile järgnevad laiendid laia fookusega lauses tõepoolest deaktsentueeritud, st lauserõhutud.

Joonisel 2 on infiniitne verbifraas struktuuriga kohamäärus-objekt-verb, kus viimane lauserõhk langeb objektile ning objektile eelnev määrus kannab samuti lauserõhku. Joonisel 3 on sõnajärg objekt-kohamäärus-verb, ning viimane lauserõhk langeb taas objektile, objektile järgnev määrus aga on lameda põhitooniga ja eeldatavasti lauserõhutu. Seega ei saa võrrelda testsõnade prosoodiat nende tavapärasel objektijärgses positsioonis, sest see on igal juhul deaktsentueeritud.

Joonis 2. Lause *Maaler peab köögis seinu värvima*: määrus (köögis) asub objekti ees (Sahkai, Veismann 2015: 132, joonis 2)

Joonis 3. Lause *Naabrid on laua hoovi kandnud*: määrus (hoovi) asub objekti järel (Sahkai ja Veismann 2015: 134, joonis 4)

Seetõttu koostasime testlaused, kus testsõna eelneb objektile. Testlaused koostasime järgmisi punkte arvesse võttes:

- 1) verb on fookuses koos testsõna ja objektiga;
- 2) testsõna eelneb objektile;
- 3) objekt on “raske” NP (koordineeritud nimisõnad või relatiivlausega täiendatud nimisõna), mis võib neutraalset infostruktuuri (lai fookus) säilitades lause lõppu paigutada (vrd nt Lindström 2005).

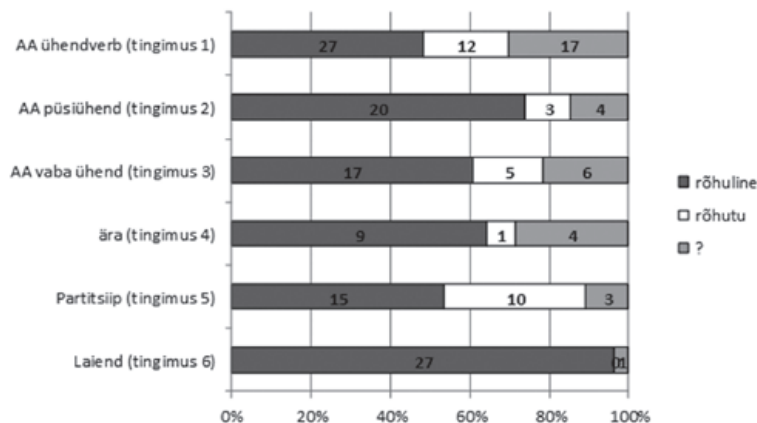
Näiteks *Taavi leidis üles kella, mille ta eelmisel aastal ära kaotas*. Lisaks pöörasime tähelepanu asjaoludele nagu testsõnade helilisus ja silpide arv.

Testlaused olid paigutatud otsese kõne vormis lühikestesse anekdoodilaadsetesse lugudesse vaheldumisi täitelausestega (küsimused, saatelaused jm). Arvestasime, et lood looksid testlausetele konteksti, mis tingib laia fookuse verbifraasil või kogu lausel. Lood paluti ette lugeda seitsmel katseisikul. Kokku koosnes andmestik 182 lausest. Programmiga Praat (Boersma, Weenink 2012) analüüsiti testlausete põhitooni ja hinnati visuaalselt, kas testsõnal on tooniaktsent (kui lauserõhu korrelaat) või mitte. Tooniaktsentide tuvastamisel lähtusime Asu (2004) tööst. Märghendamisel selgus, et andmestikus oli juhte, kus testsõna ei kandnud üheselt

tuvastatavat aktsenti, kuid ei olnud siiski ka selgelt lameda või interpoleeritud põhitoonikontuuriga; need juhud on allpool esitatud eraldi kategooriana.

3.3. Tulemused

Joonisel 4 on esitatud analüüsitulemused kõikide tingimuste kaupa nii, et tulba vasakpoolne osa märgib selgelt lauserõhulisi, keskmine osa lauserõhutuid ja parempoolne osa neid juhtumeid, millele selget hinnangut anda polnud võimalik. Andmed on esitatud võrdlemiseks protsentides (arv tulbal on absoluutarv).

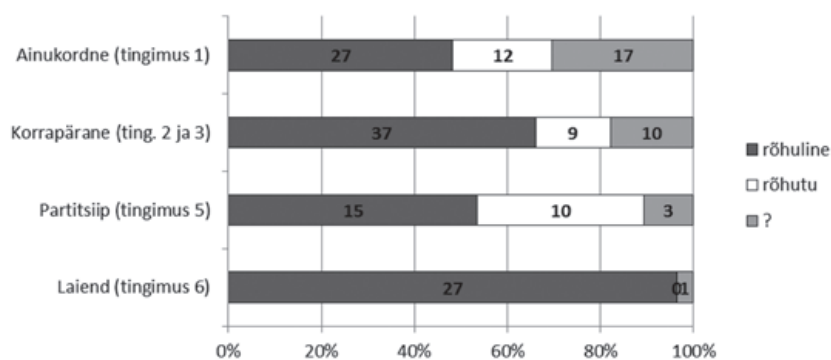

Joonis 4. Tulemused kõikide tingimuste kaupa (AA = afiksaaladverbiga)

Üsna selge erinevus on joonise järgi verbi vabal laiendil (tingimus 6, kõige alumine tulp: 96% häälstatud lauserõhuliselt) ja partitsiibil (tingimus 5, alt teine tulp: 53% häälstatud lauserõhuliselt, 36% lauserõhutult, 11% määramata). Seega võib öelda, et perifrastilised verbivormid ja fraasid on prosoodiliselt erinevad. Afiksaaladverbe (tingimused 1–4) iseloomustab kõigis tüüpides laiendiga võrreldes väiksem selgelt lauserõhuliste juhtumite arv ehk siis sarnasus pigem partitsiibiga. Diagramm näitab aga ka, et afiksaaladverbid on üsna selgelt harvem lauserõhutud kui partitsiibid.

Erinevat tüüpi afiksaaladverbi-verbi ühendite vahel selget vahet ei ilmne. Ainukordsete ühendverbide puhul (tingimus 1) on selgelt lauserõhuliste adverbide osakaal mõnevõrra väiksem kui teistel tüüpidel (tingimused 2–4), kuid see ei pruugi olla tähenduslik. Läbipaistvus *vs.* mitteläbipaistvus tundub olevat olulisem eristus kui püsiühend *vs.* vaba ühend, kuid tulemused pole siin piisavalt kindlad.

Järgnevalt jaotasime tulemused nii, et ühendverbid oleksid jagunenud ainukordseteks ja korrapärasteks, ühendverbid adverbiga *ära* (tingimus 4) on välja jäetud ning AA püsiühend (tingimus 2) ja AA vaba ühend (tingimus 3) on liidetud kokku korrapärasteks ühendverbideks, jaotus vastab Rätsepa jaotusele. Jooniselt 5 on näha, et ainukordsed ühendverbid sarnanevad lauserõhu poolest veidi rohkem partitsiipidega kui korrapärased ühendverbid, mis adverbi rõhulise ja rõhuta häälstatuse osas on sarnasemad vaba laiendiga. Kuid andmestik on väike ja vahed pole nii märkimisväärsed, et neist liiga suuri järeldusi teha.

Joonis 5. Ainukordsed vs. korrapärased ühendverbid võrdluses partitsiibi ja vaba laiendiga

3.4. Arutelu

Meie esimene uurimisküsimus oli, kas liitpredikaadid erinevad prosoodiliselt predikaadi-laiendi kombinatsioonidest. Analüüsi tulemusena võib öelda, et laiend ei ole kunagi selgelt lauserõhutu ja partitsiip on suhteliselt kõige sagedamini selgelt lauserõhutu. Seega võib öelda, et prototüüpsete liitpredikaatide ja fraaside vahel ilmneb kategoriaalne erinevus: vaadeldud kontekstis võib liitpredikaadi komponent olla lauserõhutu, kuid laiend mitte (nii nagu ka näiteks liitsõna eristab samakujulisest fraasist see, et ta võib (kuid ei pruugi) olla produtseeritud ühe prosoodilise sõnana).

Partitsiibiga lausete puhul ilmnes selge tendents, et keelejuhid, kes püüdsid matkida loomulikumat kõneintonatsiooni ja ka kõnelesid kiiremini (2), produtseerisid partitsiibi lauserõhutuna, need aga, kes kasutasid spetsiifilist ettelugeemisintonatsiooni ja aeglast kõnetempot, hääldasid partitsiipe rõhulisena (samad isikud, kes hääldasid partitsiipe rõhutuna, produtseerisid sagedamini rõhutuna ka afiksaaladverbe, kuid siiski harvem kui partitsiipe). Sellest võib järeldada, et liitpredikaatide prosoodia sõltub (erinevalt lihtpredikaatide ja laiendite omast) kõnestiilist ja -tempost ning on varieeruv.

Teine uurimisküsimus oli, kas korrapärased ühendverbid käituvad prosoodiliselt nagu (selged) liitpredikaadid või nagu verbi-laiendi ühendid. Tulemused näitavad, et korrapäraste ühendverbide adverbid erinevad üsna selgelt laienditest, mis on peaaegu sajabrotsendiliselt selgelt lauserõhulised. Nad erinevad ka ainukordsete ühendverbide adverbidest ja partitsiipidest, kuid pigem kvantitatiivselt, mitte kategoriaalselt: kui laiendid ei saa vaadeldud kontekstis olla lauserõhutud, siis ühendverbide komponendid saavad, kuid nad on seda erineva sagedusega olemvalt ühendverbi tüübist. Seega võib öelda, et tulemused toetavad korrapäraste ühendverbide käsitlemist samasuguste leksikaalsete üksustena nagu ainukordsed ühendverbid: mõlema koosseisu kuuluv adverb võib olla lauserõhutu, erinevalt laiendist, mis ei ole kunagi rõhutu. Seda, et korrapäraste ühendverbide adverb tundub olevat sagedamini lauserõhuline kui ainukordsete oma, võib tõlgendada nii, et süntaksi-leksikoni kontiinum kajastub ka prosoodias. Teatavale “prosoodilisele kontiinumile” viitab ka see, et liitpredikaatide andmestikus on palju juhtumeid, kus ei ole võimalik selgelt määrata lauserõhu olemasolu või puudumist (erinevalt lihtverbide ja määruste andmestikust). See võib viidata sellele, et liitpredikaatide

prosoodilised korreelaadid ei ole tingimata binaarsed ja fonoloogilised (lauserõhuline-lauserõhutu), vaid võivad olla ka foneetilised ja graduaalsed (rohkem või vähem rõhuline). See tähendab, et edaspidi liitpredikaatide prosoodiat uurides tuleks metoodika kavandada nii, et võimalik oleks ka tingimuste foneetiline võrdlus ja analüüs.

Uurimuses vaatlesime ka erinevat tüüpi korrapäraseid ühendverbe. Tulemuste põhjal võib öelda, et püsiühendiliste ja mittepüsiühendiliste korrapäraste ühendite vahel vahet ei ilmnenu. Aspektuaalne afiksaaladverb *ära* sarnanes andmestikus pigem korrapäraste kui ainukordsete ühendverbidega.

Kirjeldatud uurimuse tulemusi tuleb pidada esialgseks. Need näitavad eelkõige seda, et prosoodiline analüüs on huvipakkuv meetod liitpredikaatide kui leksikoni ja süntaksi vahelise "halli ala" uurimiseks. Edasised uurimused peaksid põhinema suuremal andmestikul, mis on spontaansema iseloomuga ning võimaldab lauserõhu olemasolu ja tugevuse kontrollimist foneetilise analüüsi teel ning tajutestide abil.

4. Kokkuvõte ja edasised perspektiivid

Uurimuses püüdsime heita veidi valgust eesti keele ühend- ja väljendverbide klassifikatsiooni probleemidele ja saada prosoodilise analüüsi abil kinnitust, kas on õigustatud nii ainukordsete kui ka korrapäraste ühendverbide pidamine süntaktiliselt lahutamatuks tervikuks, nagu väljendverbe, mis semantiliselt vastavad ainukordsete ühendverbide määratlusele. Analüüsi tulemustest selgus, et verb koos vaba laiendiga erineb prosoodiliselt üsna selgesti kõikidest ühendverbi tüüpidest, samal ajal kui ühendverbide klassi sees nii selgeid eristusi välja ei tulnud. Teiste sõnadega, tulemused toetavad korrapäraste ühendverbide leksikaalset käsitlust. See on oluline samm seni väga vaieldavale küsimusele mingilt kindlalt aluselt vastuse otsimise teel.

Siiski peab rõhutama, et uurimus oli esimene sellelaadne ning selgemate tulemuste saamiseks tuleks seda täiustataval moel korrata. Lisaks jäid meie uurimusest välja mitu aspekti, mis võiksid anda väga huvitavat lisateavet – uurimist vääriskid verbi ja seisundiadverbi ühendid, mis moodustavad ühendverbide hulgas pigem väljendverbide sarnase rühma, samuti tuleks eraldi uurida aspektitähendust väljendavate adverbidega ühendeid. Rakenduslikust seisukohast väärivad kindlasti edasist uurimist verbi ja adverbi ühendid, mida ei peeta afiksaaladverbideks või mille puhul on ebaselge, kas neid tuleks pidada (nt *eemale*). Praegune, esmane uurimus hõlmas ainult võimalikult kindlaid afiksaaladverbe (*alla, maha, välja, üles*).

Viidatud kirjandus

- Asu, Eva Liina 2004. The Phonetics and Phonology of Estonian Intonation. PhD thesis. University of Cambridge.
- Boersma, Paul; Weenink, David 2012. Praat: Doing phonetics by computer. Version 5.3.14 [Arvutiprogramm]. Alla laetud 13.4.2012 aadressilt <http://www.praat.org/>.
- Dehe, Nicole 2002. Particle Verbs in English. Syntax, Information Structure and Intonation. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins. <http://dx.doi.org/10.1075/la.59>

- Dirven, René 2002. Recent cognitive approaches to English phrasal verbs. – Barbara Lewandowska-Tomaszczyk, Kamila Turewicz (Eds.), *Cognitive Linguistics Today*. Frankfurt/Main: Peter Lang, 483–500.
- EKG I = Erelt, Mati; Kasik, Reet; Metslang, Helle; Rajandi, Henno; Ross, Kristiina; Saari, Henn; Tael, Kaja; Vare, Silvi 1995. *Eesti keele grammatika I. Morfoloogia. Sõnamoodustus*. Tallinn: Eesti TA Eesti Keele Instituut.
- EKG II = Erelt, Mati; Kasik, Reet; Metslang, Helle; Rajandi, Henno; Ross, Kristiina; Saari, Henn; Tael, Kaja; Vare, Silvi 1993. *Eesti keele grammatika II. Süntaks*. Lisa: kiri. Tallinn: ETA Keele ja kirjanduse instituut.
- EKLP 1974 = Mihkla, K.; Rannut, L.; Riikoja, E.; Admann A. 1974. *Eesti keele lauseõpetuse põhijooned I. Lihtlause*. Tallinn: Valgus.
- EKSS = Eesti kirjakeele seletussõnaraamat. <http://www.eki.ee/dict/ekss/>.
- Erelt, Mati 2013. *Eesti keele lauseõpetus. Sissejuhatus. Öeldis*. Tartu: Tartu Ülikool.
- Erelt, Mati 2004. Lauseliigenduseprobleeme eesti grammatikas – Liina Lindström (Toim.), *Lauseliikmeid eesti keeles*. (Tartu Ülikooli eesti keele õppetooli preprintid 1.) Tartu, 7–15.
- Gries, Stefan T. 1997. *Particle Movement: A Cognitive and Functional Approach*. MA thesis. Hamburg University.
- Gries, Stefan T. 1999. Particle movement: A cognitive and functional approach. – *Cognitive Linguistics*, 10 (2), 105–145. <http://dx.doi.org/10.1515/cogl.1999.005>
- Gussenhoven, Carlos 1983. Focus, mode and the nucleus. – *Journal of Linguistics*, 19 (2), 377–417. <http://dx.doi.org/10.1017/S0022226700007799>
- Gussenhoven, Carlos 1992. Sentence accents and argument structure. – I. M. Roca (Ed.), *Thematic Structure: Its Role in Grammar*. Berlin–New York: Foris Publications, 79–106.
- Habicht, Külli; Prillop, Külli; Penjam, Pille 2011. Sõnaliik kui rakenduslik ja lingvistiline probleem: sõnaliikide märgendamise vana kirjakeele korpus. – *Eesti Rakenduslingvistika Ühingu aastaraamat*, 7, 19–41. <http://dx.doi.org/10.5128/ERYa7.02>
- Hasselblatt, Cornelius 1990. *Das estnische Partikelverb als Lehnübersetzung aus dem Deutschen*. (Veröffentlichungen der Societas Uralo-Altaica 31). Wiesbaden: Otto Harrassowitz.
- ISK = Hakulinen, Auli; Vilkkuna, Maria; Korhonen, Riitta; Koivisto, Vesa; Heinonen, Tarja Riitta; Alho, Irja 2004. *Iso suomen kielioppi*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Kaalep, Heiki-Jaan; Muischnek, Kadri 2009. Eesti keele püsiühendid arvutilingvistikas: miks ja kuidas. – *Eesti Rakenduslingvistika Ühingu aastaraamat*, 5, 157–172. <http://dx.doi.org/10.5128/ERYa5.10>
- Kallas, Jelena 2013. *Eesti keele sisusõnade süntagmaatilised suhted korpus- ja õppeleksikograafias*. (Tallinna Ülikooli humanitaarteaduste dissertatsioonid 32.) Tallinn: Tallinna Ülikool.
- Kure, Kristjan 1950. *Eesti keele grammatika VIII*. Tallinn.
- Lindström, Liina 2005. *Finiitverbi asend lauses. Sõnajärg ja seda mõjutavad tegurid suulises eesti keeles*. (Dissertationes philologiae estonicae Universitatis Tartuensis 16.) Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus.
- Mihkla, Karl 1964. *Eesti keele süntaks I. Prooviartikleid lihtlause süntaksi alalt*. Tallinn.
- Muischnek, Kadri; Müürisep, Kaili; Puolakainen, Tiina 2013. Estonian particle verbs and their syntactic analysis. – Zygmunt Vetulani, Hans Uszkoreit (Eds.), *Human Language Technologies as a Challenge for Computer Science and Linguistics: 6th Language & Technology Conference Proceedings*. December 7–9, Poznan, Poland. Poznan: Adam Mickiewicz University, 338–342.
- Müller, Stefan 2002. *Complex Predicates: Verbal Complexes, Resultative Constructions, and Particle Verbs in German*. Vol. 13. Stanford: CSLI Publications.

- Rätsep, Huno 1969. Ühendverbide reksioonistruktuuride iseärasustest eesti keeles. [Täiendatud ja edasiarendatud variant ettekandest J. V. Veski päeval Tartus 26. juunil 1968.] – Emakeele Seltsi aastaraamat, 14–15 (1968–1969). Tallinn, 59–77.
- Rätsep, Huno 1978. Eesti keele lihtlausete tüübid. Tallinn: Valgus.
- Sahkai, Heete; Veismann, Ann 2015. Predicate-argument structure and verb accentuation in Estonian. – Eesti ja Soome-Ugri Keeleteaduse Ajakiri, 6 (3), 123–144.
- Viht, Annika (käsikiri). Eesti keele sõnamuutmine. Sari “Eesti keele varamu”.
- Vääri, Eduard 1972. Eesti keele õpik keskkoolidele. 4. trükk. Tallinn.
- Wurmbrand, Susi 2000. The structure(s) of particle verbs. MA thesis. McGill University. <http://wurmbrand.uconn.edu/Papers/structure-particles.pdf> (1.10.2015).

Ann Veismann (Tartu Ülikool) tegeleb kognitiivse (ruumi)semantikaga, polüseemiaga, grammatiliste üksuste tähendustega. On uurinud eesti keele kaas- ja mäarsõnade semantikat.
Jakobi 2, 51014 Tartu, Estonia
ann.veismann@ut.ee

Heete Sahkai (Eesti Keele Instituut) tegeleb konstruktsioonigrammatika ja lauseprosoodiaga.
Roosikrantsi 6, 10119 Tallinn, Estonia
heete.sahkai@eki.ee

PARTICLE VERBS AND PROSODY

Ann Veismann¹, Heete Sahkai²

University of Tartu¹, Institute of the Estonian Language²

This paper investigates a class of verb-particle combinations in Estonian and their status as particle verbs vs. syntactic phrases. The paper first gives a brief overview of the main difficulties with defining and classifying particle verbs in Estonian (the difference between noun-verb combinations and adverb-verb combinations; verbal particle (*afiksaaladverb*) as a separate word class in Estonian, etc.). The second part of the paper presents the results of a prosodic study. The study has two primary aims: 1. To ascertain whether we can use prosody to investigate the grammatical status of verb-particle combinations, and 2. to contribute to the discussion of the lexical vs. syntactic nature of compositional verb-particle combinations in Estonian. The results of the study suggest that complex predicates and syntactic phrases are prosodically different, and, consequently, that prosodic analysis can be used as a method to study the lexical vs. phrasal status of verb-particle combinations. As to the status of compositional verb-particle combinations, the results support their treatment as complex predicates rather than phrases. The results further suggest that elements that are intermediate between lexicon and syntax may also be in some sense located on a prosodic continuum.

Keywords: particle verbs, syntax, prosody, Estonian